

Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут
Кафедра економіки та міжнародних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Умови та порядок надання соціальних послуг найбільш вразливим верствам
населення в умовах військового стану

(за матеріалами ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНОГО
ОБСЛУГОВУВАННЯ (НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ) Сокирянської
міської ради, м. Сокиряни, Дністровський р-н, Чернівецька обл.)

Здобувача вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр»
4 курсу, групи СЗ-41д,
спеціальності 232 «Соціальне
забезпечення»
ОП «Соціальне забезпечення»
денної форми навчання

Аліна НЕСТЕРЮК

Науковий керівник
кандидат економічних наук,
доцент

Тетяна ПАВЛЮК

Гарант освітньої програми
доктор економічних наук,
доцент

Лілія МАРТИНОВА

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	7
1.1. Нормативно правове забезпечення соціальних послуг в Україні.....	7
1.2. Категорія понять соціальні послуги, вразливі верстви населення.....	13
РОЗДІЛ 2. УМОВИ ТА ПОРЯДОК НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ В ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ (НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	19
2.1. Порядок надання послуг вразливим верствам населенню в умовах воєнного періоду.....	19
2.2. Удосконалення системи надання соціальних послуг.....	25
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	28
3.1. Перспективи удосконалення системи надання соціальних послуг в країні після війни.....	28
3.2. Закордонний досвід надання соціальних послуг.....	33
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ	47

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

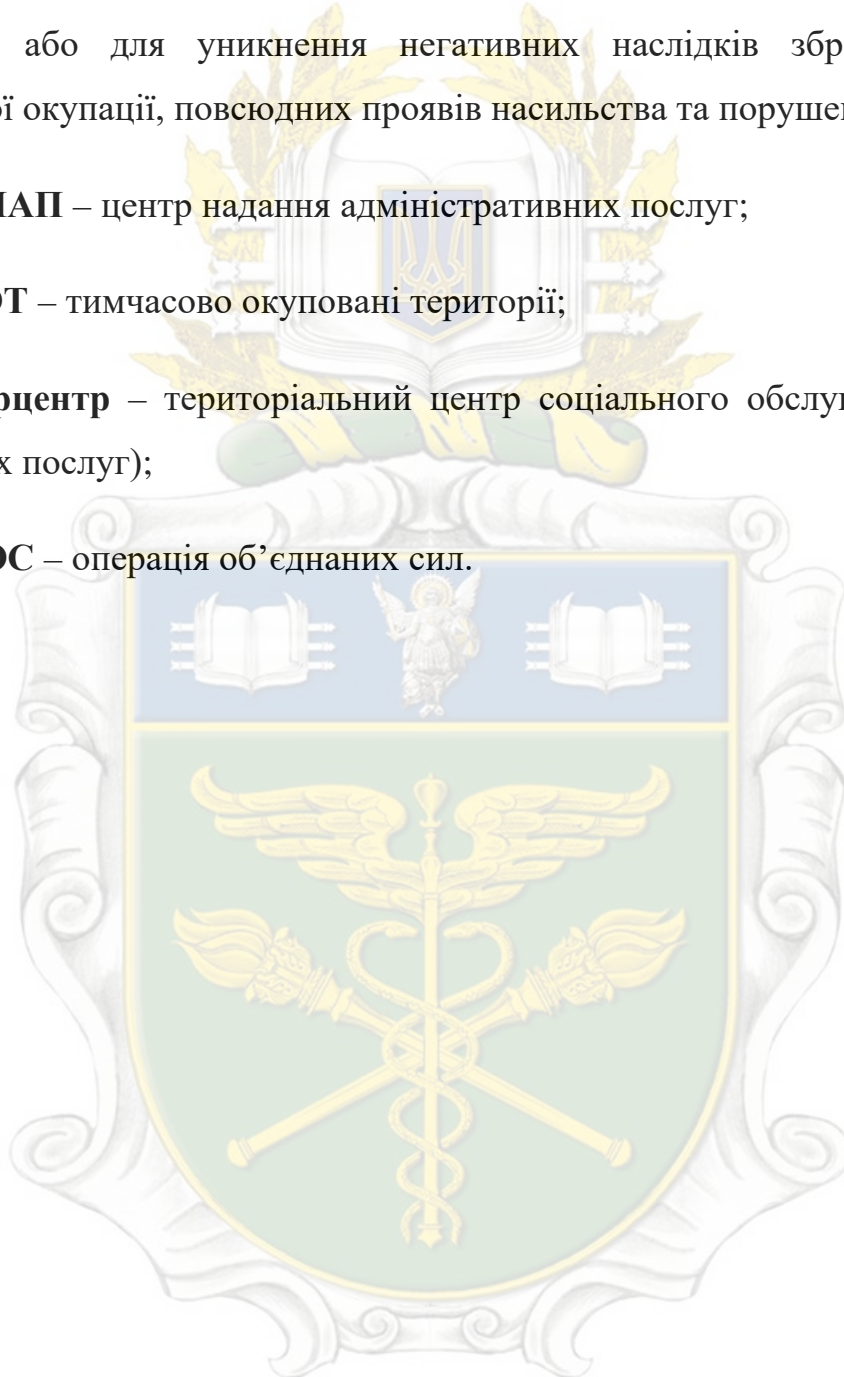
ВПО (внутрішньо переміщенні особи) – визнаються громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка покинула своє місце проживання унаслідок або для уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства та порушень прав людини;

ЦНАП – центр надання адміністративних послуг;

ТОТ – тимчасово окуповані території;

Терцентр – територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг);

ООС – операція об'єднаних сил.

ВСТУП

У наш час, коли кількість конфліктів у світі зростає, досвід війни показує, що соціальна підтримка найбільш вразливих верств населення є надзвичайно важливою для збереження людського життя та забезпечення людей необхідними послугами. Держава має бути готовою до надання соціальної допомоги та підтримки в умовах військового стану, мати відповідні механізми для реагування на виклики, пов'язані зі збільшенням потреби в соціальній підтримці вразливих верств населення.

У воєнний час соціальна захищеність найбільш вразливих верств населення може стати значною проблемою. Умови надання соціальних послуг можуть бути ускладненими через погіршення життєвих умов, зміну місця проживання та труднощі з доступом до необхідних ресурсів. Основним завданням держави є забезпечення захисту найбільш вразливих верств населення, зокрема людей похилого віку, осіб з інвалідністю, дітей та багатодітних сімей. В умовах військового стану це завдання стає ще більш важливим та вимагає додаткових зусиль держави, громадськості та волонтерських організацій.

У роботі досліджено умови та порядок надання соціальних послуг найбільш вразливим верствам населення в умовах військового стану. Показані фактори, що впливають на надання соціальних послуг, розкрито основні проблеми, що виникають у цьому процесі, а також відображено різні програми та ініціативи, які мають на меті підтримку найбільш вразливих верств населення в умовах військового стану.

Отже, дослідження умов та порядку надання соціальних послуг найбільш вразливим верствам населення в умовах військового стану є дуже актуальним та важливим питанням, яке потребує уваги та дослідження. Оскільки в останні роки країна стикалася зі складною військовою ситуацією на сході України. Ця війна призвела до евакуації мільйонів людей, зруйнувала інфраструктуру, а також вплинула на економіку та соціальну структуру країни.

У таких умовах найбільш вразливі верстви населення, такі як пенсіонери, діти, люди з інвалідністю, жінки та інші, стають ще більш потребуєчими допомоги та захисту. Вони мають складність з отриманням доступу до медичної допомоги, освіти, проживання та інших соціальних послуг, що може відбитися на їхньому здоров'ї, економічному становищі та психологічному стані. Тому в Україні виникла потреба в створенні та покращенні механізмів надання соціальної підтримки та захисту найбільш вразливих верств населення в умовах військового стану. Національні та регіональні програми соціальної підтримки, багатофункціональні центри надання соціальних послуг, програми психологічної та медичної допомоги та інші механізми підтримки створюються та розвиваються в Україні з метою покращення життя найбільш вразливих верств населення.

Питання стало актуальним ще з 2014 року, надання соціальних послуг в умовах військового стану має свої особливості, оскільки це час, коли суспільство перебуває в надзвичайних обставинах. Науковці до теперішній час визначають ключові аспекти, які потрібно враховувати при плануванні та реалізації соціальних програм та проектів в такі надзвичайні ситуації.

Досліджуючи питання соціальних послуг, можна звертатися до положень Конституції України, міжнародно-правових норм, норм національного законодавства, довідкової та енциклопедичної літератури, іноземних джерел, досвіду зарубіжних країн у сфері соціального розвитку. Сучасні вітчизняні науковці досліджують питання, пов'язані з забезпеченням соціальних задач для населення. У дослідженнях Астапової Т. О. та Амосової Л.В. [16], Бука М. О. [17], Гафарової К. Е. [19], Глоби О.Є. [20], Глухової Г. В. [21].

Метою та завданням роботи є дослідити умови та порядок надання соціальних послуг найбільш вразливим верствам населення в умовах військового стану. Відповідно до поставленої мети потрібно вирішити ряд завдань:

1. Дослідити теоретико-методичні підходи щодо надання соціальних послуг.
2. Проаналізувати умови та порядок надання соціальних послуг населенню в Територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

3. Запропонувати напрямки розвитку системи надання соціальних послуг.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі надання соціальних послуг населенню. Предметом дослідження є ефективність надання соціальних послуг.

В роботі використано методологічну базу в процесі якого було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: історичний, системно-аналітичний, прогностичний, функціональний тощо, що дало змогу узагальнити напрями подальшого удосконалення політики соціальних послуг. Виконано порівняльний аналіз для оцінки характеристик різних моделей діяльності соціальних служб, а також використано структурно-функціональний аналіз для дослідження функціонування владних інституцій.

Результати дослідження були апробовані на XII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих», стаття «Теоретико-методологічні підходи щодо надання соціальних послуг». Студентське наукове товариство «ВАТРА» ВТЕІ ДТЕУ, 20 квітня 2023 року, м. Вінниця.

Структура роботи складається з вступу, трьох розділів, які поєднують шість підрозділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел (46 джерел) та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 47 с., з яких основний текст – 41 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

1.1. Нормативно-правове забезпечення соціальних послуг в Україні

Зростання соціальних потреб населення та розширення засобів їх задоволення в ряду таких категорій, як «соціальний захист населення», «соціальна політика», «державне управління» виокремилась самостійна категорія «соціальні послуги», яка, будучи споживчою вартістю нематеріального характеру, через корисний ефект здатна задовольнити соціальні потреби будь-якого індивідуума у глобальному середовищі. Тож саме вона на сьогодні найповніше віддзеркалює системність відтворення соціальної сфери, процесів її інтернаціоналізації та формування соціального сегменту глобального ринку.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС протягом останніх десятиліть є пріоритетною складовою частиною процесу інтеграції до Європейського Союзу, що також є пріоритетним напрямом української політики[1]. Право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з не залежних від них обставин, старості та в інших випадках, передбачених законом; це право є невід'ємним правом людини і займає одну із ключових позицій в її повсякденному житті. Тож очевидно, що для його забезпечення держава зобов'язана створити необхідні для того умови, в тому числі й удосконалювати правове регулювання у цій сфері як шляхом адаптації законодавства України до законодавства ЄС, так і підвищуючи ефективність управління цією сферою.[35 с. 213]

Починаючи з 1930-х років з початком формування національних систем соціальних послуг, їх ядром завжди був державний сектор, який відіграв провідну роль в реалізації соціально-економічної політики, зорієнтованої на забезпечення зайнятості громадян, гарантування мінімального рівня заробітної плати та соціального страхування, підтримання належного платоспроможного

попиту населення, надання допомоги на випадок безробіття та втрати працездатності, розвиток систем освіти та охорони здоров'я та ін. Характеризуючи сучасне місце держави у наданні соціальних послуг, відзначається її дуалістична роль: з одного боку, держава через свої уповноважені органи здійснює пряме фінансове забезпечення надання соціальних послуг найменш захищеною категорією громадян, а, з другого – створює необхідні інституційні та організаційно-економічні умови для консолідації зусиль державного, приватного та неурядового секторів у розв'язанні найгостріших соціальних проблем суспільства.

В Україні воєнний стан визначається як особливий правовий режим, що вводить у разі загрози національній безпеці. Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях на розгляд Президенту України подає Рада національної безпеки і оборони України. Розглянувши ці пропозиції, Президент України видає указ про введення воєнного стану. Тому під час повномасштабного вторгнення країни агресора в Україні з 24 лютого 2022 року був затверджений Указ Президента про дію введення воєнного стану.

Соціальна політика держави, як відзначають багато дослідників – це найважливіший соціальний механізм перетворення суспільства. Суб'єктами соціальної політики є: держава (загальнодержавний і регіональний рівні), саме громадянське суспільство, приватні корпорації. Вони здійснюють як профілактичний, так і компенсаційний соціальний захист, соціальну підтримку.

Питання соціальних послуг та їх адміністративно-правове забезпечення досліджували ряд науковців зазначених в таблиці 1.1.

Одночасно з тим, основні аспекти діяльності системи соціальних служб, такі як опис недержавних компонентів та механізмів взаємодії з державними та недержавними суб'єктами соціального обслуговування, а також науково обґрунтовані форми та методи роботи соціальних служб залишаються за межами нашого дослідження, незважаючи на їх важливість. Це підкреслює актуальність теми та потребу в подальшому науковому дослідженні цих аспектів.

Таблиця 1.1 – дослідження науковців щодо питань соціальних послуг

Автор	Наукова праця
Горин В.П.	Державне фінансове забезпечення соціальних гарантій. [22]
Замогильний А. Г.	Взаємодія державної влади і державного управління (історико-теоретичний аспект). [27]
Ковалевська О.П.	Адміністративно-правове забезпечення функціонування інституту комунальної власності в Україні. [28]
Коленіченко Т. І.	Особливості адаптації людей похилого віку до умов нового соціального середовища. [29]
Лафазан Ю. О.	Адміністративно-правові засади функціонування підрозділів зв'язків з громадськістю органів внутрішніх справ України. [31]
Макаренко О.М.	Державне управління пенсійним забезпеченням осіб похилого віку в Україні. [32]
Міняйло М.П.	Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на звернення. [36]
Сіверін В.І.	Адміністративно-правові засади надання дозвільних послуг суб'єктами публічної адміністрації. [39]
Теплова Н.А.	Державне управління процесом соціалізації людей з особливими потребами. [43]
Цумаєва А.С.	Державне управління соціальним захистом населення в умовах ринкової економіки. [45]

Джерело: Систематизовано автором на основі джерел [22, 27,28, 29, 31, 32, 36, 39, 43, 45]

Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу не встановлює безпосередньо тенденції подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС, але разом із тим адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сферах охорони праці, фінансових послуг чи охорони здоров'я та життя людей вплине і на соціальний захист громадян та зумовить необхідність внесення змін до соціального законодавства нашої держави. Так, законодавство України про соціальний захист до законодавства ЄС потребує ратифікації окремих конвенцій МОП, які регулюють питання у сфері соціального захисту, охорони праці тощо [34 с.128].

Основні європейські стандарти у сфері соціального захисту зазначені в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Основні європейські стандарти у сфері соціального захисту

Назва документа	Дата прийняття	Джерело
Конвенція про мінімальні норми соціального	від 28 червня 1952 року забезпечення	Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення: Міжнародний документ від 28.06.1952 р. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 36. С. 5
Європейська конвенція про соціальну і медичну допомогу	від 11 грудня 1953 року	Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу та Протокол до неї: Міжнародний документ від 11.12.1953 р. № ETS N 14.
Європейська конвенція про соціальне забезпечення	від 14 грудня 1972 року	Європейська конвенція про соціальне забезпечення: Міжнародний документ від 14.12.1972 р. № ETS N 78.
Європейська соціальна хартія	від 3 травня 1996 року	Європейська соціальна хартія (переглянута): Міжнародний документ від 03.05.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 2007 р. № 51. С. 2096.
Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу	від 7 грудня 2000 року	Хартія основних прав Європейського Союзу: Міжнародний документ від 07.12.2000 р.

Джерело: Систематизовано автором

Із поданої інформації потрібно зазначити, що ряд із цих основоположних документів не ратифікований нашою державою чи ратифікований частково. Проблемою сучасного законодавства про соціальне забезпечення в Україні є те, що мінімальні норми соціального забезпечення, які встановлені законодавством країни, не відповідають стандартам, що встановлені міжнародними конвенціями, такими як Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення та Європейський кодекс соціального забезпечення, це вимагає термінових законодавчих змін.

Саме тому першою з тенденцій подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС визначимо ратифікацію Україною всіх основних європейських стандартів у сфері соціального захисту, а також приведення у відповідність мінімальних норм соціального забезпечення до міжнародних норм. Ця тенденція є дуже актуальною, оскільки Україна згідно положень Європейської соціальної хартії [24] взяла на себе зобов'язання створити правову основу для проведення реформ у соціальній сфері та ввести відповідні зміни до національного законодавства. Це підсилює важливість забезпечення

відповідності національного законодавства міжнародним стандартам у соціальній сфері.

Світова практика показує, що сучасний сектор некомерційних організацій охоплює широкий спектр суспільних сфер у багатьох країнах світу. Цей сектор зазвичай займається діяльністю у галузях, де діяльність приватних або державних інститутів є неефективною або малорентабельною. Характерною рисою цього сектору є його глибоке проникнення в специфіку соціальних потреб кожного громадянина.

Найбільш адекватно на соціальні виклики економічної глобалізації відреагували країни Європейського Союзу, уряди яких з урахуванням історичного досвіду класового протистояння в індустріальну епоху з другої половини ХХ ст. та усвідомлюючи необхідність досягнення соціальної рівноваги, переорієнтували свій курс на проведення активної соціальної політики, спрямованої на підвищення рівня життя трудящих, обмеження всевладності підприємців, підтримку гідного рівня споживання незаможних верств населення та пом'якшення у такий спосіб соціальної і майнової нерівності в суспільстві. Саме з того часу, починається процес уніфікації соціальних стандартів країн-учасниць в Європейський соціальний стандарт. Цей процес є результатом гармонізованої економічної, соціальної, екологічної та гуманітарної політики. На сьогодні Європейський соціальний стандарт включає 14 стандартів, що стосуються освітнього статусу населення, системи соціального захисту, забезпечення гідного рівня життя громадян, якості медичного обслуговування та недопущення соціальної асиметрії в розподілі доходів.

Що стосується України, то найбільше її відставання від європейських країн у сфері соціальних стандартів спостерігається сьогодні за такими показниками, як система оплати праці найманих працівників, забезпечення гідного рівня життя населення, очікувана тривалість життя при народженні, якість медичного обслуговування, розвиток національного людського ресурсу.

У цілому основні нормативні акти, що впливають на формування соціальної політики в Україні, можна згрупувати наступним чином: Конституція

України, в якій встановлюється право на соціальний захист у ст. 46 [2]; декларації, хартії, конвенції та інші міжнародні угоди стосовно прав людини, які ратифіковані в Україні; міжнародні та міжурядові угоди; документи, що передбачають визначення основних принципів державної політики у сфері соціального захисту і є основою для планування політики у цій сфері.

Основними нормативними актами, що регулюють надання соціальних послуг є конвенції, декларації, принципи які зазначені на рисунку 1.1.

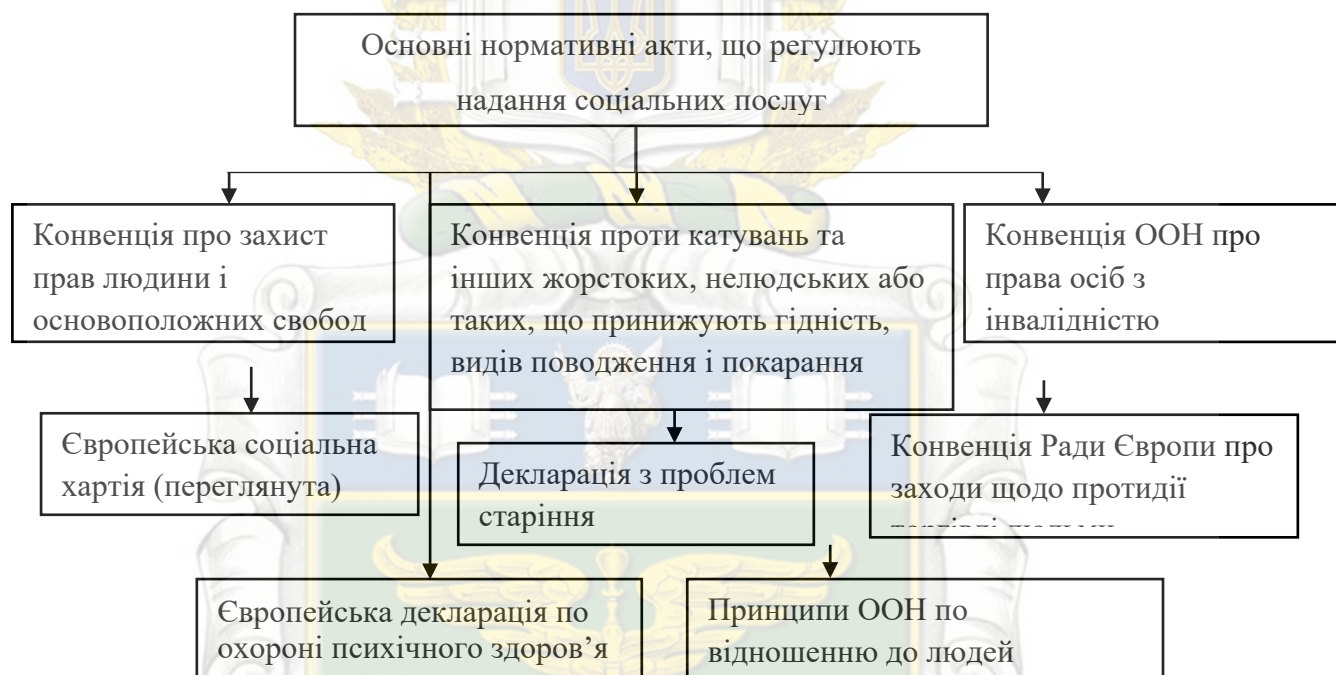

Рисунок. 1.1 – Нормативні акти соціальних послуг

Соціальні послуги надаються відповідно до Державних стандартів, а рішення про їх надання приймається відповідно до Порядку організації надання соціальних послуг, затвердженого Кабінетом Міністрів України. Для отримання соціальних послуг потрібно звернутися з письмовою або усною заявою до структурного підрозділу, що відповідає за соціальний захист населення, який діє при виконавчому органі сільської, селищної, міської ради або районної державної адміністрації, в залежності від місця проживання або перебування громадянина. Також можна звернутися до Центру надання адміністративних послуг (ЦНАП). Працівники зазначеного структурного підрозділу із залученням фахівця із соціальної роботи проаналізують потреби та направлять людину до відповідного надавача послуг: центру надання соціальних послуг, центру соціальних служб,

центру соціально-психологічної допомоги, центру матері та дитини тощо. На всіх етапах з людиною будуть працювати фахівці з соціальної роботи/соціальні працівники/соціальні робітники, які відіграють ключову роль у наданні соціальної послуги [13].

Отже, нормативно-правове забезпечення соціальних послуг в Україні є важливим елементом створення системи соціального захисту населення. Україна активно працює над уніфікацією своїх соціальних стандартів з європейськими, з метою покращення якості життя громадян та забезпечення їхніх соціальних потреб. Забезпечення соціальних потреб громадян є одним із пріоритетів уряду України, і впровадження європейських стандартів у цій сфері сприятиме покращенню соціального захисту населення та збільшенню соціальної солідарності в країні.

1.2. Соціальні послуги та соціальний супровід в Україні: до осмислення категорії понять

Розбудова соціально орієнтованої держави передбачає забезпечення гідного життя і вільного розвитку особистості, підвищення відповідальності держави за утвердження в якості норми принципів соціальної справедливості та добробуту громадян. В умовах становлення ринкових відносин і загострення конкуренції в Україні у найскрутнішому становищі опиняються особи з інвалідністю, які складають понад 5 % загальної чисельності населення, ВПО, саме 4,8 млн. осіб. Саме тому дослідження питань втручання держави у сферу соціалізації людей цієї категорії є актуальним завданням, вирішення якого забезпечить їх інтеграцію у соціальну, економічну, освітню, культурну та інші види суспільної діяльності.

Соціальний захист можна вивчати, аналізуючи Конституцію України, законодавство, міжнародні норми, літературу та досвід інших країн. Є поширена думка, що термін і поняття "соціальний захист" було створено на основі

прийняття закону про соціальний захист в США у 1935 році. Його творець, президент США Франклін Рузвельт, назвав новий законодавчий акт «наріжним каменем у системі, яка будується зараз, але у жодному разі не завершується». Однак існують інші думки щодо виникнення поняття "соціальний захист". Наприклад, за словами Гая Перріна, хоча цей термін був запроваджений у США, концепція системи соціального захисту повністю була втілена в законодавстві Нової Зеландії 1938 року.

В різних джерелах трактують соціальний захист по різному, Котвіцька в своїй роботі зазначила, що соціальний захист це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України [21].

Різні гарантійні форми прояву соціального захисту для громадян представлені в законодавстві України (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3 – Гарантійні форми прояву соціального захисту[1]

Гарантійні форми прояву соціального захисту	
Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей	Конституція України Розділ I (ч. 5 ст. 17).
Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів	Конституція України Розділ II (ч. 3 ст. 36).
Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом	Конституція України Розділ II (ч. 1 ст. 46).
Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону	Конституція України Розділ II (ч. 2 ст. 47).
Включно законами України визначаються основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки	(п. 6 ч. 1 ст. 92).
Кабінет Міністрів України забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування	(п. 3 ч. 1 ст. 116)

Джерело: Систематизовано автором

Отже, зауважимо, що основоположні засади соціального захисту відображені в Конституції України та знаходять своє продовження в інших національних нормативно-правових актах.

Соціальний захист, на відміну від соціального забезпечення, передбачає гарантії щодо охорони праці, здоров'я, навколишнього природного середовища, оплати праці та інші заходи, необхідні для нормальної життєдіяльності людини й функціонування держави. Соціальне забезпечення у порівнянні із соціальним захистом є вужчим поняттям і позначає практику виплати пенсій, соціальної допомоги, соціального догляду. Соціальне забезпечення згідно з міжнародними стандартами охоплює права на медичну допомогу, медичне страхування, державну підтримку сімей, материнство та дитинство, а також утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування за рахунок державних коштів.

На основі систематизованих автором Гафарової К.Е. критеріїв (участь держави у наданні соціальних послуг, характер їх розподілу, рівень розвитку інститутів соціального партнерства і соціальної відповідальності бізнесу, можливості доступу населення до соціальних послуг, співвідношення платних і безоплатних їх видів, зрілість соціальної інфраструктури,) було проведено теоретичну класифікацію національних систем соціальних послуг на ліберальну систему соціальних послуг (також відому як «позитивна держава соціального захисту»), консервативну систему (або «держава соціальної безпеки») та соціал-демократичну систему (держава «загального добробуту»), а також були проаналізовані різні моделі їх реалізації у різних країнах [19с.6].

Соціальні послуги – це дії, які спрямовані на подолання таких складних життєвих обставин (соціальна підтримка), мінімізацію їх наслідків (соціальне обслуговування) та на профілактику (соціальна профілактика)[23].

Соціальні послуги може отримати кожен, хто їх потребує за місцем проживання або перебування. Соціальні послуги надаються відповідно до Державних стандартів, а рішення про їх надання приймається відповідно до

Порядку організації надання соціальних послуг, затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Для отримання соціальних послуг необхідно звернутися з усною чи письмовою заявою до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення виконавчого органу сільської, селищної, міської ради, районної у місті Києві державної адміністрації за місцем проживання чи перебування громадянина або Центру надання адміністративних послуг (ЦНАП).

Працівники певного відділу разом зі спеціалістом з соціальної роботи проведуть аналіз потреб людини та направлять її до відповідного провайдера соціальних послуг, такого як центр надання соціальних послуг, центр соціальних служб, центр соціально-психологічної допомоги, центр матері та дитини та інші. Людині або сім'ї можуть надаватися одна або одночасно декілька соціальних послуг. На всіх етапах з людиною будуть працювати фахівці з соціальної роботи/соціальні працівники/соціальні робітники, які відіграють ключову роль у наданні соціальної послуги.

Хто і у яких випадках може звернутись за соціальними послугами: дорослі чи діти, які за станом здоров'я потребують послуг (часткова або повна втрата рухової активності, інвалідність, невиліковні хвороби, психічні розлади, похилий вік), а також їхні сім'ї; діти, з якими жорстоко поводяться; люди, які страждають від домашнього насильства чи потрапили у ситуацію торгівлі людьми; сім'ї, які зазнали шкоди внаслідок пожежі, стихійного лиха, катастрофи, бойових дій, терористичного акту, збройного конфлікту, тимчасової окупації; малозабезпечені сім'ї чи ті, в яких є безробітні; бездомні; сім'ї, які потребують підтримки у вихованні дітей (розлучення, яке впливає на дитину, самотні батьки, сім'ї, в яких батьки ухиляються від обов'язків із виховання дітей, сім'ї, які виховують дітей-сиріт чи дітей, тимчасово залишених батьками); діти-сироти; діти, які перебувають в інтернатних закладах. Згідно Закону України про соціальні послуги класифікація соціальних послуг наведена в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Класифікація соціальних послуг

Соціальні послуги поділяються на послуги, спрямовані на:	<p>1) соціальну профілактику – запобігання виникненню складних життєвих обставин та/або потраплянню особи/сім'ї в такі обставини;</p> <p>2) соціальну підтримку – сприяння подоланню особою/сім'єю складних життєвих обставин;</p> <p>3) соціальне обслуговування – мінімізацію для особи/сім'ї негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримку їх життєдіяльності, соціального статусу та включення у громаду.</p>
Соціальні послуги за типами поділяються на:	<p>1) прості соціальні послуги, що не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо);</p> <p>2) комплексні соціальні послуги, що передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, виховання, спільне проживання, соціальний супровід, кризове втручання, підтримане проживання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція тощо);</p> <p>3) комплексні спеціалізовані соціальні послуги, що надаються певній категорії отримувачів соціальних послуг (ВІЛ-інфікованим особам, особам із залежністю від психотропних речовин, особам, які постраждали від торгівлі людьми, біженцям, особам із психічними розладами та іншим);</p> <p>4) допоміжні соціальні послуги, що надаються у вигляді натуральної допомоги (продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, санітарно-гігієнічні засоби для прибирання, засоби догляду, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, організація харчування, забезпечення паливом тощо) та технічних послуг.</p>
Соціальні послуги залежно від місця надання поділяються на послуги, що надаються:	<p>1) за місцем проживання/перебування отримувача соціальних послуг (вдома);</p> <p>2) у приміщенні надавача соціальних послуг: стаціонарно та напівстаціонарно</p> <p>3) за місцем перебування отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг, у тому числі на вулиці</p>
Соціальні послуги залежно від строку надання поділяються на послуги, що надаються:	<p>1) екстрено (кризово) – невідкладно (протягом доби) у зв'язку з обставинами, що загрожують життю та/або здоров'ю отримувача соціальних послуг;</p> <p>2) постійно – не менше одного разу на місяць протягом більше одного року;</p> <p>3) тимчасово – не менше одного разу на місяць протягом до одного року;</p> <p>4) одноразово.</p>

Джерело: систематизовано автором на основі: [11]

Отже, в процесі дослідження були проаналізовані теоретико-методичні підходи до надання соціальних послуг, які описуються у науковій літературі. Було виявлено, що ефективне надання соціальних послуг залежить від наявності чіткого розуміння проблеми, яку необхідно вирішити, відповідної методики та адекватної організації процесу. Важливою умовою успішної реалізації програм соціального обслуговування є комплексне підхід до планування та організації надання соціальних послуг на рівні держави, регіону та місцевому рівнів, а також постійне вдосконалення методів та технологій надання соціальних послуг з метою забезпечення максимальної якості життя та задоволення потреб клієнтів.

РОЗДІЛ 2

УМОВИ ТА ПОРЯДОК НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ В ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ (НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ)

2.1. Порядок надання послуг вразливим верствам населенню в умовах воєнного періоду

В сучасному світі соціальна вразливість стає все більш актуальною проблемою, оскільки люди з різних причин можуть опинитися у складних життєвих ситуаціях, що потребують допомоги та підтримки з боку держави та громадськості. До числа вразливих верств населення можуть належати особи з інвалідністю, пенсіонери, безробітні, малозабезпечені сім'ї, люди, які потерпіли від конфліктів та природних катастроф, інші соціальні групи. Також, в Україні з 2014 року вразливими верствами населення також вважаються ВПО.

Один з ключових факторів, що значно впливає на формування соціальної сфери в часи війни та після неї – це наявність додаткових соціальних груп, які потребують соціального захисту та навантажують систему соціального захисту держави. Такими групами є внутрішньо переміщені особи (ВПО), мешканці тимчасово окупованих територій (ТОТ), діти що проживають у зоні бойових дій та інші.

У ході реформи децентралізації частину повноважень держави щодо адміністрування соціальної сфери було передано на регіональний (обласний) та, в основному, місцевий (територіальні громади) рівні[42].

Одним із способів забезпечення соціальної підтримки вразливим верствам населення є надання соціальних послуг. У роботі ми розглядається порядок надання соціальних послуг вразливим верствам населення в Україні на базі територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) в місті Сокиряни Чернівецької області.

Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг), скорочене найменування терцентр, є бюджетна державна установа,

рішення щодо утворення, ліквідації або реорганізації приймає міська рада. Він утворюється для надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, за місцем проживання, в умовах стаціонарного, тимчасового або денного перебування, соціально незахищеним категоріям сімей, дітей та молоді.

Центр у своїй діяльності керується Конституцією, Законами України, Указами Президента України та Постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та Законів України, актами Кабінету Міністрів України, наказами Мінсоцполітики, актами інших центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Терцентр провадить свою діяльність на принципі адресності та індивідуального підходу, доступності та відкритого добровільного вибору отримання чи відмови від надання соціальних послуг, комплексності, максимальної ефективності використання бюджетних коштів, законності, соціальної справедливості, забезпечення конфіденційності, дотримання державних стандартів соціальних послуг, етичних норм і правил.

На надання соціальних послуг в територіальному центрі мають право різні категорії громадян (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – категорія громадян які обслуговуються в Терцентрі

Право на послуги в терцентрі мають:	Громадяни похилого віку, люди з особливими потребами, хворі які не здатні або частково не здатні до самообслуговування і потребують постійної сторонньої допомоги, визнані такими в порядку, затвердженому МОЗ;
	Громадяни, які перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку безробіттям та зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, стихійним лихом, катастрофою (і мають на своєму утриманні неповнолітніх дітей, дітей-інвалідів, осіб похилого віку) як середньомісячний сукупний дохід їх сімей нижчий ніж прожитковий мінімум для сім'ї;
	Сім'ї, діти та молодь, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти сироти і діти, які позбавлені батьківського піклування, прийомні діти та діти, що знаходяться під опікою та піклуванням;
	Сім'ї учасників ООС (АТО), та внутрішньо переміщені особи які постраждали від воєнних дій;

Основними завданнями територіального центру є: забезпечення якісного надання соціальних послуг; контроль у межах повноважень за цільовим використанням державної допомоги при народженні дитини; соціальна та психологічна адаптація дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа з метою підготовки їх до самостійного життя, організації здійснення наставництва; соціальний супровід прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, а також соціальний супровід дітей, які перебувають під опікою за поданням служби у справах дітей; установлення зв'язків з підприємствами, установами та організаціями форм власності, фізичними особами, родичами громадян, яких обслуговує Територіальний центр, з метою сприяння в наданні соціальних послуг громадянам, які потребують цього.

Територіальний центр надає різноманітні соціальні послуги для місцевого населення. Терцентр виконує важливу функцію у суспільстві, де стикаються різні виклики і проблеми, що впливають на людей з найбільш уразливим становищем. Основним завданням центру є забезпечення соціальної допомоги, підтримки та захисту вразливих груп населення. Територіальний центр Сокирянської міської ради надає такі соціальні послуги: (рисунок 2.1).

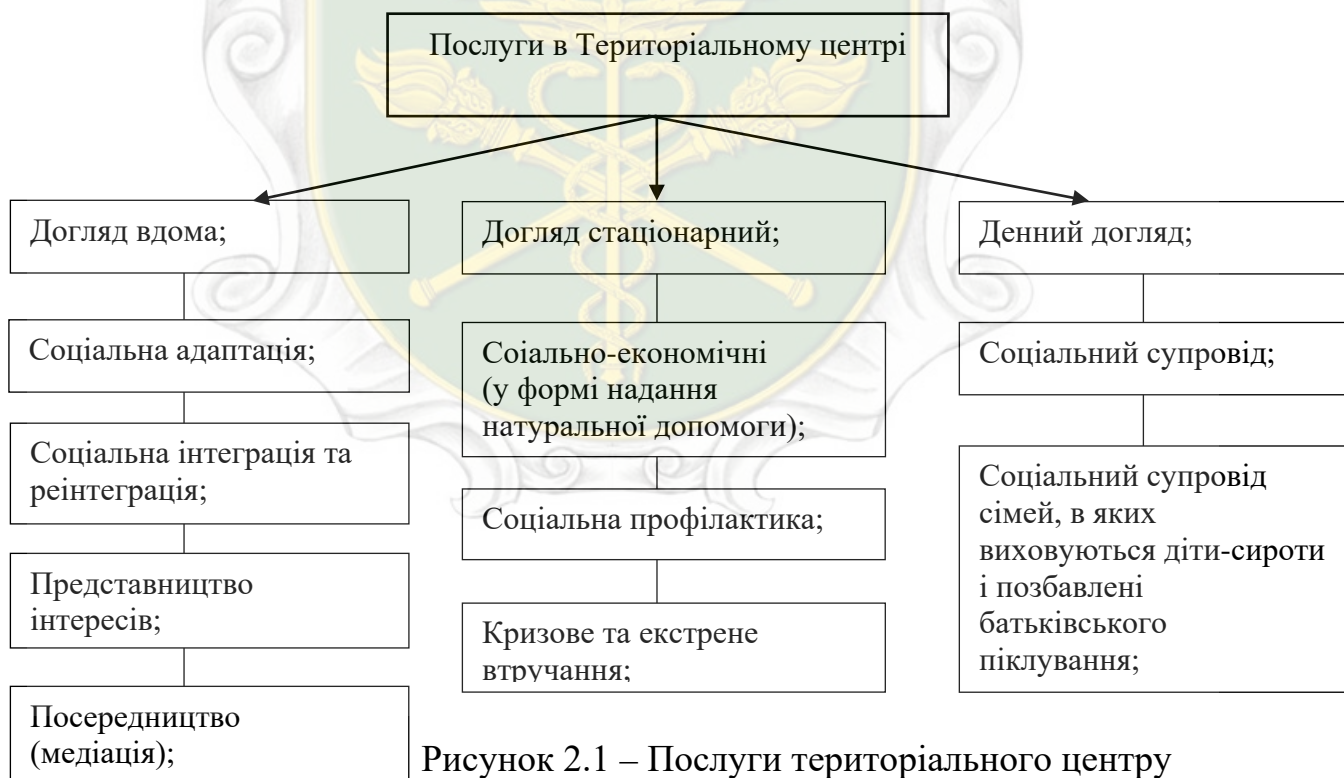

Рисунок 2.1 – Послуги територіального центру

Центр надання соціальних послуг є важливою установою, яка забезпечує допомогу та доступ до соціальних послуг для людей у складних життєвих ситуаціях. Головним завданням центру є підтримка, захист та забезпечення соціальної допомоги вразливим групам населення. У територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) наявні відділи як:

- соціальна допомога вдома;
- денне перебування для осіб похилого віку та осіб з інвалідністю;
- стаціонарний догляд для постійного або тимчасового проживання;
- організація надання адресної натуральної та грошової допомоги;
- центр соціальних служб.

Відділення адресної допомоги є однією з структурних одиниць терцентру, яке займається наданням допомоги малозабезпеченим та соціально незахищеним громадянам, ветеранам війни, особам з інвалідністю, ВПО, ТОТ, та іншим вразливим верствам населення.

Основною метою відділення адресної допомоги є полегшення соціальної інтеграції та підтримки малозабезпечених громадян, зокрема тих, які не мають можливості самостійно забезпечувати свої базові потреби. Задля цього відділення в тісному співробітництві з благодійними організаціями, що дозволяє забезпечити більш широкий спектр послуг та допомоги вказаній категорії громадян.

У відділенні організації адресної натуральної та грошової допомоги надаються такі види допомоги:

- Перукаря.
- Швачки (пошиття та дрібний ремонт одягу).
- Надання продуктів харчування, одягу, взуття, та інших предметів першої необхідності (за наявності).
- Прокат технічних та інших засобів реабілітації, а саме палички, підколінники, милиці пахові, ходунки, інвалідні коляски.
- Тракторні послуги (культивуація, оранка, перевезення вантажу).

За перший квартал 2023 року відділенням обслужено 588 людей та надано натуральної допомоги на суму – 26 тис. грн. З них 15 людей отримали допомогу

речами, бувшими у вжитку, 360 людей – послуги перукаря та ремонт одягу на безоплатній основі, 8 людей – послуги з прокату технічних засобів реабілітації. Дані за останні 5 років показані в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Кількість послуг та обслуговуваних осіб за період 2018-2022рр.

Рік	Всього обл. осіб	Речі	Продукти	Прокат засобів реабілітації	Перукар та швачка безкоштовні послуги	Перукар та швачка платні послуги	Тракторні послуги (викликів)	Всього послуг
2018	2292	201 чол. на суму 31236,98 грн.	209 чол. на суму 42696,0 грн.	39 чол.	200 чол. на суму 1586 грн.	15 чол. на суму 395 грн.	11	3969
2019	1898	111 чол. на суму 14901,72 грн.	178 чол. на суму 47635,0 грн.	47 чол.	176 чол. на суму 1188 грн.	22 чол. на суму 355 грн.	19	3614
2020	1878	122 чол. на суму 22155,20 грн.	474 чол. на суму 87176,71 грн.	47 чол.	103 чол. на суму 956 грн.	17 чол. на суму 270 грн.	9	2559
2021	1795	70 чол. на суму 18194,58 грн.	14чол. на суму 7277,0 грн.	50 чол.	188 чол. на суму 1236 грн.	35 чол. на суму 401 грн.	28	2653
2022	1963	108 чол. на суму 20619,0 грн.	46 чол. на суму 2650,0 грн.	51 чол.	137 чол. на суму 1158 грн.	41 чол. на суму 587 грн.	13	2964

Джерело: Систематизовано автором

З таблиці можна зробити висновок, що в 2018 році було осіб які потребували соціальних послуг, та протягом трьох років попит спадав, та під час воєнного стану, можна побачити збільшення послуг для осіб які цього потребували.

Відділення соціальної допомоги вдома призначено для забезпечення соціальних послуг в місці проживання частково рухово та неповносправних(з III, IV та V групами рухової активності) одиноких громадян, які потребують допомоги з боку інших осіб. Надання цих соціальних послуг відповідає медичному висновку та здійснюється у домашніх умовах. Однією з переваг

соціальної допомоги вдома є те, що люди можуть отримувати допомогу в комфортному для них оточенні. Це може бути особливо важливим для людей з обмеженими можливостями або для людей похилого віку, які не бажають покидати свій дім та переїжджати до спеціалізованих закладів догляду. В Терцентрі соціальна допомога вдома надається на повний або неповний робочий день, або ж в залежності від потреби людини, наприклад, на певну кількість годин на тиждень. Також вона буває регулярною, кожен день або кілька разів на тиждень, або надаватися у випадках, коли людина потребує додаткової допомоги.

Відділення соціальної допомоги вдома з 2020 року по 2022 здійснили надання допомоги 1508 особам (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 – Кількість обслужених громадян відділом

Рік	Всього обслужено громадян	Віком до 80 років	Після 80 років
2020	500	303	197
2021	505	402	103
2022	503	238	265

Відділення денного перебування територіального центру було створено з метою надання соціальних послуг не менше, ніж 30 громадянам похилого віку та особам з інвалідністю, які стали частково неспроможні для самообслуговування після досягнення 18-річного віку, на протязі дня.

Відділення денного перебування забезпечують різні види підтримки та соціальні послуги, зокрема як: соціальна адаптація; денний догляд; консультивання; представництво інтересів; соціально педагогічні послуги; психологічні; інформаційні.

Під час воєнного вторгнення Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) займається наданням послуг внутрішньо переміщеним осіб, а саме пенсіонерам. Однак в перші місяці повномасштабного вторгнення було надано натуральну допомогу ВПО у вигляді продуктів харчування (400 кг.) та одягу які були вжитку (1929 кг.).

Отже, в умовах воєнного періоду, порядок надання послуг вразливим верствам населення також присутня і в Територіальному центрі. На відміну від мирних часів, люди можуть опинитися у складних життєвих ситуаціях, потребувати допомоги та підтримки. Тому, Терцентр готовий до надання якісних та ефективних соціальних послуг, що відповідають потребам вразливих груп населення.

2.2. Удосконалення системи надання послуг

Удосконалення системи надання соціальних послуг є важливою задачею для забезпечення соціального захисту та підтримки вразливих верств населення. Нововведення, що були впроваджені у систему надання соціальних послуг, дозволили покращити якість надання послуг та забезпечити більш ефективне використання ресурсів.

Органи місцевого самоврядування є відповідальними за забезпечення надання базових соціальних послуг з урахуванням потреб мешканців громади. Надання соціальних послуг є важливою складовою життя кожної громади, оскільки це сприяє запобіганню потенційних проблемних ситуацій та забезпеченню необхідної допомоги населенню вчасно та ефективно. Після визначення потреб населення в соціальних послугах та забезпечення їх виконання, виконується надання соціальних послуг, що відповідає установленим державним стандартам соціальних послуг [12].

За дослідженнями стан соціальної сфери та рівень задоволення соціальних потреб населення територіальних громад демонструють низку проблем. За часи незалежності близько 70% об'єктів соціальної інфраструктури було передано на баланси міських, сільських та селищних рад.

Сьогодні в сфері соціальної політики держави існує значна кількість невирішених питань, починаючи зі створення законодавчої бази і закінчуючи реалізацією соціальних послуг на місцях. Зокрема, серед них гостро постають

проблеми розвитку ринку соціальних послуг, ліцензування та стандартизації їх надання, впровадження нових моделей соціального обслуговування, партнерства між державою та недержавними організаціями, впровадження механізмів соціального замовлення та недосконалість законодавства в соціальній сфері [46 с.109].

На рисунку 2.2 наведено ключові зміни в системі надання соціальних послуг, які були введені в дію з 1 січня 2020 року [5]

Рисунок 2.2 – Основні нововведення системи надання соціальних послуг

В останні роки система надання соціальних послуг в територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) пройшла значні зміни з метою покращення якості та доступності послуг для населення. Однією з головних проблем, яка була вирішена, є зменшення бюрократичних процедур та скорочення часу очікування на отримання соціальних послуг. Також, були введені нові види послуг, зокрема, послуги з надання допомоги при самообслуговуванні, а також послуги соціальної реабілітації та підтримки.

У зв'язку зі змінами у системі надання соціальних послуг, було проведено інформаційну кампанію серед населення з метою популяризації нових послуг та поширення інформації про умови та процедури отримання ними. Також була

покращена інфраструктура територіальних центрів соціального обслуговування, щоб забезпечити комфортні умови для клієнтів. У зв'язку зі змінами у системі надання соціальних послуг, було проведено інформаційну кампанію серед населення з метою популяризації нових послуг та поширення інформації про умови та процедури отримання ними.

Також була покращена інфраструктура територіальних центрів соціального обслуговування, щоб забезпечити комфортні умови для клієнтів. Однак, є ще багато роботи, яка потребує уваги та вдосконалення. Необхідно забезпечити більш ефективний моніторинг та оцінку якості послуг, що надаються, а також розробити та впровадити нові програми та проекти, які допоможуть покращити соціальне обслуговування населення. Слід ще зауважити, що важливо продовжувати працювати над покращенням законодавства в сфері соціальної політики та надання соціальних послуг. Усі зусилля спрямовані на те, щоб забезпечити гідні умови для життя та розвитку кожному громадянину та зробити систему надання соціальних послуг максимально ефективною та доступною для всіх.

Отже, зважаючи на високу важливість системи надання соціальних послуг, необхідно постійно вдосконалювати її та впроваджувати нововведення, що дозволять покращити якість та доступність соціальних послуг для всіх верств населення. Досягнення цієї мети потребує не тільки зусиль держави, але й активної участі громадських організацій та всіх зацікавлених сторін. Важливо також забезпечити стабільне фінансування системи надання соціальних послуг та розвивати партнерство між державою та громадою для досягнення спільних цілей у сфері соціальної підтримки та захисту вразливих груп населення. Запровадження ефективних механізмів оцінки та контролю якості надання соціальних послуг є ще однією важливою складовою. Для досягнення цього необхідно розвивати професійну підготовку та підтримку працівників сфери соціальної роботи, а також сприяти обміну передовим досвідом між різними установами та країнами.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

3.1 Перспективи удосконалення системи надання соціальних послуг в країні після війни

Війна має негативний вплив на суспільство, економіку та інфраструктуру країни. Після закінчення воєнного стану одним з найважливіших аспектів відновлення країни є удосконалення системи надання соціальних послуг. Це вимагає прогнозування перспектив та розробки стратегій, спрямованих на вдосконалення соціальних послуг для підтримки тих, хто постраждав від війни. Удосконалення системи надання соціальних послуг має на меті відповідати зміненим потребам та викликам післявоєнного періоду. Передусім, необхідно зосередитися на відновленні інфраструктури, щоб забезпечити належні умови для надання соціальних послуг. Це включає ремонт та відновлення пошкоджених будівель, лікарень, шкіл та інших соціальних установ, а також забезпечення доступу до ефективних медичних засобів та обладнання. Подолання психологічних травм, спричинених воєнним конфліктом, також має важливе значення для покращення системи надання соціальних послуг. Надання психологічної підтримки, консультування та терапії можуть допомогти відновити емоційне благополуччя та психічне здоров'я постраждалих осіб.

Під час «круглого столу» 22 листопада 2022 року відзначили, що військова агресія росії проти України, починаючи з 24 лютого 2022 року, спричинила значні труднощі у сфері надання соціальних послуг. Відбулося збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, а особливо вразливими групами стали одинокі люди з інвалідністю ті, хто втратив здатність до самообслуговування, або знаходиться під загрозою окупації чи в зоні бойових дій, а також ті, хто втратив житло та не може самостійно евакуюватися [11]. 14 квітня 2022 року Верховна Рада України прийняла законопроект, щоб покращити надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або на окремих її територіях. ВРУ прийняла законопроект спрямований на зміцнення соціального

захисту громадян, які були вимушені покинути свої домівки і стати внутрішньо переміщеними особами через військову агресію росії проти України.

Міністерство соціальної політики України, за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та Програми розвитку ООН в Україні, організувало прийом заявок для отримання грошової допомоги від міжнародних організацій з метою підтримки окремих категорій громадян, що постраждали у зв'язку з військовою агресією росії проти України [11].

Також приділяється увага щодо евакуації соціальних закладів та осіб, включаючи дітей, які постійно проживають у цих закладах, з територій тимчасової окупації на безпечні території в межах країни і за її межами. Було приділено спеціальну увагу підготовці закладів соціальної сфери до осінньо-зимового періоду, а також діям місцевого самоврядування для забезпечення соціальних послуг громадянам громад, які ці послуги потребують.

Одним з найважливіших питань у соціальній політиці під час військового стану є забезпечення якісних соціальних послуг громадянам, особливо тим, хто постраждав внаслідок конфлікту. Це становить виклик для органів місцевого самоврядування, які відповідають за надання таких послуг на місцевому рівні. У світлі цих проблем Міністерство соціальної політики України взяло на себе ініціативу розробити методичні рекомендації, спрямовані на організацію надання соціальних послуг в умовах військового стану (таблиці 3.1).

Ці рекомендації створені з метою надання допомоги органам місцевого самоврядування у забезпеченні ефективного та якісного надання соціальних послуг. Вони містять практичні поради щодо організації та координації роботи соціальних служб, управління соціальними проектами, взаємодії з внутрішньо переміщеними особами та постраждалими від війни, а також забезпечення доступу до необхідних ресурсів та фінансування соціальних програм. Рекомендації є важливим кроком у сприянні органам місцевого самоврядування в удосконаленні системи надання соціальних послуг після війни. Вони служать як інструмент для покращення роботи органів влади та сприяють забезпеченню

ефективного та координованого підходу до надання соціальної допомоги громадянам у цей складний період.

Таблиця 3.1 – Рекомендації, спрямовані на організацію надання соціальних послуг в умовах військового стану

Соціальна послуга	Рекомендації
Щодо надання соціальних послуг екстрено /кризово	<p>Відповідно до статті 18 Закону України «Про соціальні послуги» у разі надання соціальних послуг екстрено / кризово ведення випадку не застосовується, тобто не здійснюється:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) аналіз заяви/звернення про надання соціальних послуг, повідомлення про осіб/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах або в ситуаціях, що загрожують життю чи здоров'ю особи; 2) оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах; 3) прийняття рішення про надання соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб особи/сім'ї; 4) розроблення індивідуального плану надання соціальних послуг; 5) укладення договору про надання соціальних послуг; 6) виконання договору про надання соціальних послуг та індивідуального плану надання соціальних послуг; 7) здійснення моніторингу надання соціальних послуг та оцінки їх якості.
Щодо соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах	<p>З метою оперативного реагування на проблеми сімей в СЖО рекомендуємо всю можливу інформацію про такі сім'ї (заяви, повідомлення), негайно доводити до відома ФСР/осіб на яких покладено виконання функцій ФСР для оперативного проведення оцінювання їхніх потреб у соціальних послугах. У разі оцінювання потреб пропонується заповнювати лише розділи Акту оцінки потреб, які мають життєво важливе значення. Допускається складання акту потреб у телефонному режимі або з використанням будь-яких доступних ресурсів. Під час соціального супроводу сімей в СЖО рекомендується підтримувати зв'язок з сім'єю за допомогою телефонного зв'язку. У разі необхідності вивезення сімей на безпечні території, вести облік сімей, які евакуйовані і які ще потребують вивезення</p>
Щодо організації догляду вдома	<p>Для організації догляду вдома в умовах спільного проживання пропонується надавачам соціальних послуг розробити пропозиції щодо спільного проживання отримувачів соціальних послуг, де визначити: отримувачів послуг з догляду вдома, які можуть та бажають бути поселені в приміщення для спільного проживання; приміщення призначене та придатне до проживання, яке забезпечує умови для проживання (опалення, електрику, можливості для приготування їжі (чи її доставка), водопостачання, дотримання особистої гігієни тощо). Таким приміщенням також може бути будинок (квартира) мешканця громади чи одного з отримувачів послуг, де можна розмістити 4-5 осіб; ресурси та персонал, у тому числі волонтерів, які будуть забезпечувати догляд. При цьому доцільно максимально використовувати ресурси, наявні у самих отримувачів послуг (постільна білизна, посуд, тощо), релігійної громади та мешканців громади; графік цілодобового чергування соціальних робітників, соціальних працівників в приміщенні для спільного проживання.</p>

Джерело: Систематизовано автором на основі[18]

До 2022 року уряд держави виділяв 6,7-8,7% ВВП на фінансування системи соціального захисту. Однак, зростання безробіття та значна кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) примусили уряд збільшити видатки. У період з січня по серпень ці видатки сягнули близько 10,5% ВВП. На даний час у 2023 році соціальні видатки залишаються на високому рівні, наближаючись до 9,1% ВВП. Однак, у подальшому цей показник може знизитися до 8,4-8,5% ВВП, оскільки соціальна напруга послаблюється, а також через термінову потребу в інвестиціях у сферу інфраструктури та відновлення економіки [18].

У воєнний час та післявоєнний період в Україні основними елементами трансформації системи соціального захисту є розширення обсягу соціального захисту та забезпечення необхідного фінансування для забезпечення ефективної підтримки громадян, ключові складові зображені на рисунку 3.1.

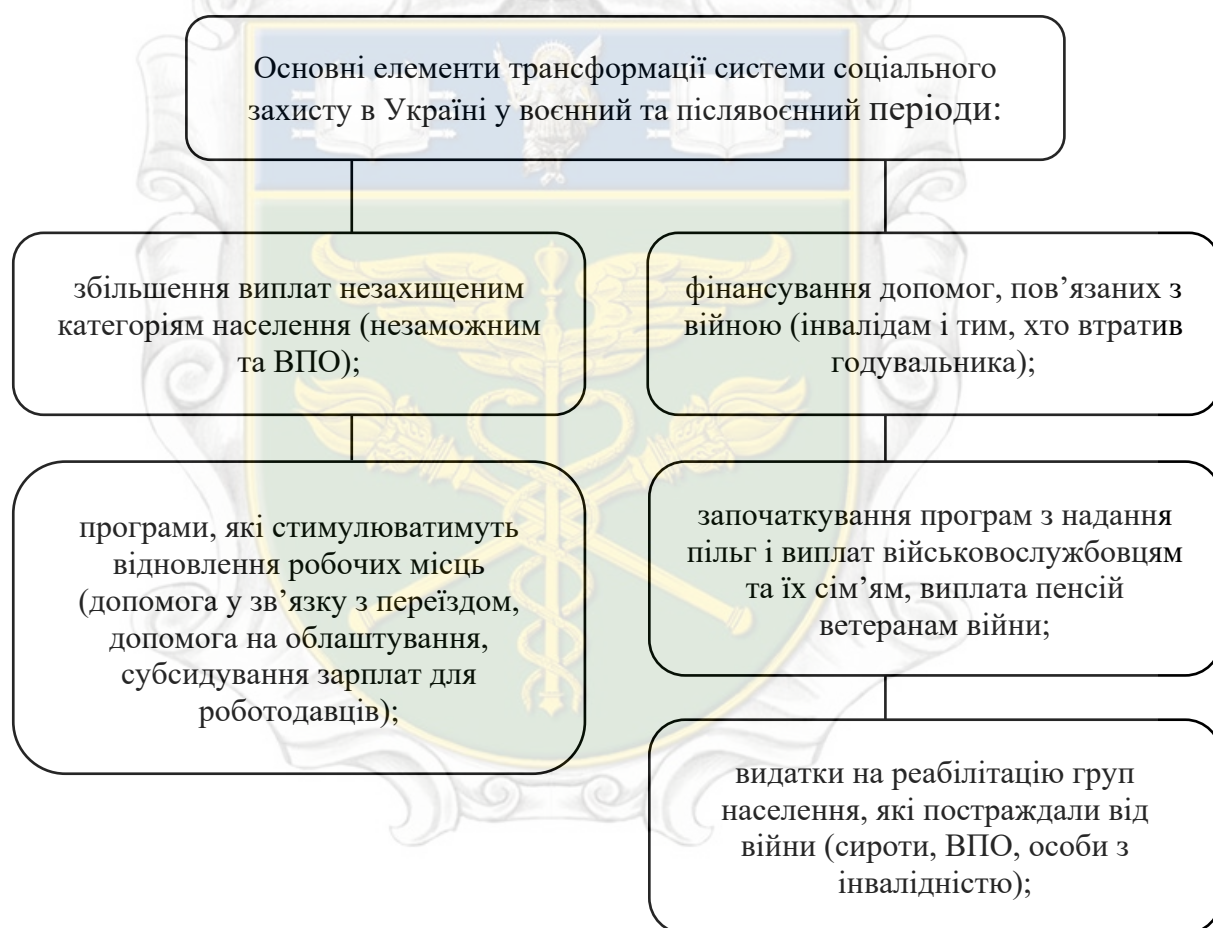

Рисунок 3.1 – Елементи трансформації системи соціального захисту

Отже, перспективи удосконалення системи надання соціальних послуг в Україні після війни підкреслюють значимість та необхідність змін у сфері

соціального захисту громадян. Органи місцевого самоврядування та Міністерство соціальної політики активно працюють над розробкою та впровадженням нових методичних рекомендацій, спрямованих на організацію та покращення надання соціальних послуг у воєнний та післявоєнний періоди. Зростання видатків на соціальний захист, розвиток соціальної інфраструктури та посилення соціальної підтримки населення стають ключовими аспектами удосконалення системи. З часом, зниження соціальної напруги та відновлення економіки можуть сприяти зменшенню видатків на соціальний захист, але збереження високого рівня соціальних витрат є необхідним для забезпечення добробуту та благополуччя громадян у післявоєнний період.

3.2. Закордонний досвід надання соціальних послуг

Післявоєнний період в Україні буде досить не легким і він буде торкатись усіх сфер держави. В соціальній політиці зміни також будуть супроводжуватись значними зусиллями у сфері надання соціальних послуг. Уряд та відповідні організації повинні зосереджуватись на відбудові соціальної інфраструктури та забезпеченні населення необхідними соціальними послугами. Потрібно здійснювати широкомасштабні заходи щодо відновлення і розвитку закладів соціальної сфери, зокрема лікувально-оздоровчих, освітніх, культурно-масових та інших закладів. Пріоритетним завданням буде забезпечення громадян, які постраждали внаслідок війни, які мали особливі потреби або потребували соціальної підтримки. Потрібно організовувати програми соціального забезпечення, спрямовані на надання допомоги малозабезпеченим верствам населення, ветеранам, людям з інвалідністю, дітям, сім'ям з дітьми та іншим категоріям громадян. Організовувати розширені соціальні послуги, які включатимуть медичну допомогу, житлові умови, зайнятість, психологічну підтримку та інші аспекти соціального благополуччя.

Одним з головних пріоритетів для відбудови — це залучення міжнародної допомоги та партнерства для підтримки розвитку сфери соціальних послуг в Україні. Потрібно здійснювати спільні проєкти з міжнародними організаціями та донорами для впровадження інноваційних підходів у сфері соціального захисту та підвищення якості надання послуг. За рахунок досвіду закордонних країн, які пройшли післявоєнний етап відбудови Україна може взяти аналіз, який варто враховувати для подальшого вдосконалення інституту соціального забезпечення та важливого аспекту визначення подальших шляхів розвитку надання соціальних послуг.

Через післявоєнний період пройшла Боснія і Герцеговина, яка своїм досвідом показує, що іноземні донори можуть взяти на себе соціальні зобов'язання, пов'язані з реабілітацією жертв війни, екстреною демобілізацією та реінтеграцією, громадськими роботами та зайнятістю. Витрати на ці програми в Боснії і Герцеговині становили 5,1% від обсягу зовнішньої допомоги. Також, слід підкреслити, що Польща, країни Балтії та інші країни Європи, які втратили свою незалежність і були піддані радянській окупації проходили такий самий шлях відновлення. Ці країни створили систему соціального захисту, яка включала в себе розширені соціальні програми та послуги, спрямовані на допомогу постраждалим від війни, евакуйованим особам, сиротам, ветеранам та іншим уразливим категоріям населення. Цей досвід надасть Україні певну базу для створення своєї власної системи соціального захисту.

Після війни у 1990-х роках Хорватія зосередилася на реінтеграції внутрішньо переміщених осіб та відновленні соціальної інфраструктури. Країна отримала підтримку Європейського Союзу та інших донорів у впровадженні програм розвитку, які охоплювали житлове будівництво, працевлаштування, охорону здоров'я та освіти. Ці приклади показують, що після воєнних конфліктів країни зазнають складнощів у наданні соціальних послуг.

У світовій практиці існує три основних типи заходів щодо відновлення житлового сектору, які зображені на рисунку 3.2.

Рисунок 3.2 – 3 типи щодо відновлення житлового сектору

Після нашої перемоги гостро постане питання щодо надання соціальних послуг ветеранам, які зараз служать в лавах ЗСУ. Україні в цій ситуації дійсно потрібно взяти на увагу досвід інших країн, які займаються підтримкою своїх ветеранів. Залученням аналізу моделей надання соціальних послуг ветеранам, можна оцінити різні підходи, методи та програми, що існують в інших країнах (таблиця 3.3.) [15]

Таблиця 3.3 – Міністерство у справах ветеранів у різних державах

Країна	Послуги
США	оформлення іпотечних кредитів; страхування життя; призначення пенсій; надання допомоги і пільг (включаючи випадки виплати при втраті працездатності, втрати годувальника, медичні пільги і виплати на поховання) для ветеранів збройних сил США і членів їх сімей. соціальна реабілітація інвалідів; забезпечення житлом та скорочення числа бездомних ветеранів; сприяння у працевлаштуванні колишніх військовослужбовців; увічнення пам'яті ветеранів; різнопланова підтримка ветеранів та членів їхніх сімей з метою їх адаптації у суспільстві після завершення військової служби.
Республіка Хорватія	роз'яснення значення війни за незалежність Хорватії; забезпечення вшанування ветеранів - учасників війни та її жертв; поліпшення якості життя, підвищення рівня освіти і конкурентоспроможності ветеранів війни і членів їхніх сімей; ознайомлення широкого загалу з усіма значущими подіями і місцями війни. Міністерство також забезпечує пошук зниклих безвісти під час війни осіб, організацію ексгумації масових і окремих поховань на території Хорватії, збір і обробку даних за результатами ексгумації з метою ідентифікації останків жертв і їх поховання, збереження пам'яті про жертв Другої світової війни у післявоєнний період.
Канада	призначення пенсій по інвалідності; надання консультацій у випадку відмови у призначенні пенсії; надання психологічної допомоги; надання фінансової підтримки; надання реабілітаційних послуг; запобігання бездомності; охорона здоров'я; інформування; поховання та ін. 5 квітня 2016 року за ініціативою Міністра у справах ветеранів було створено 6 міністерських консультативних груп для вирішення питань, які мають важливе значення для ветеранів та їхніх сімей. Завдання кожної з груп полягає у вирішенні одного з таких питань: загальна політика; якість обслуговування; психіатричне здоров'я; сім'я; догляд і підтримка; поминання.
Австралія	У віддані Міністерства знаходяться: Воєнний меморіал Австралії; Комісія з військової реабілітації та компенсації; Управління Австралійських військових поховань; Комісія по репатріації; Адміністрація медичної репатріації; Огляд порядку надання послуг; Рада фахівців медичної експертизи; Рада догляду за ветеранами; Консультативна служба ветеранів В'єтнамської війни.
Республіка Корея	підтримка і охорона здоров'я ветеранів; виплата допомоги і визнання національних заслуг; Національне кладовище;

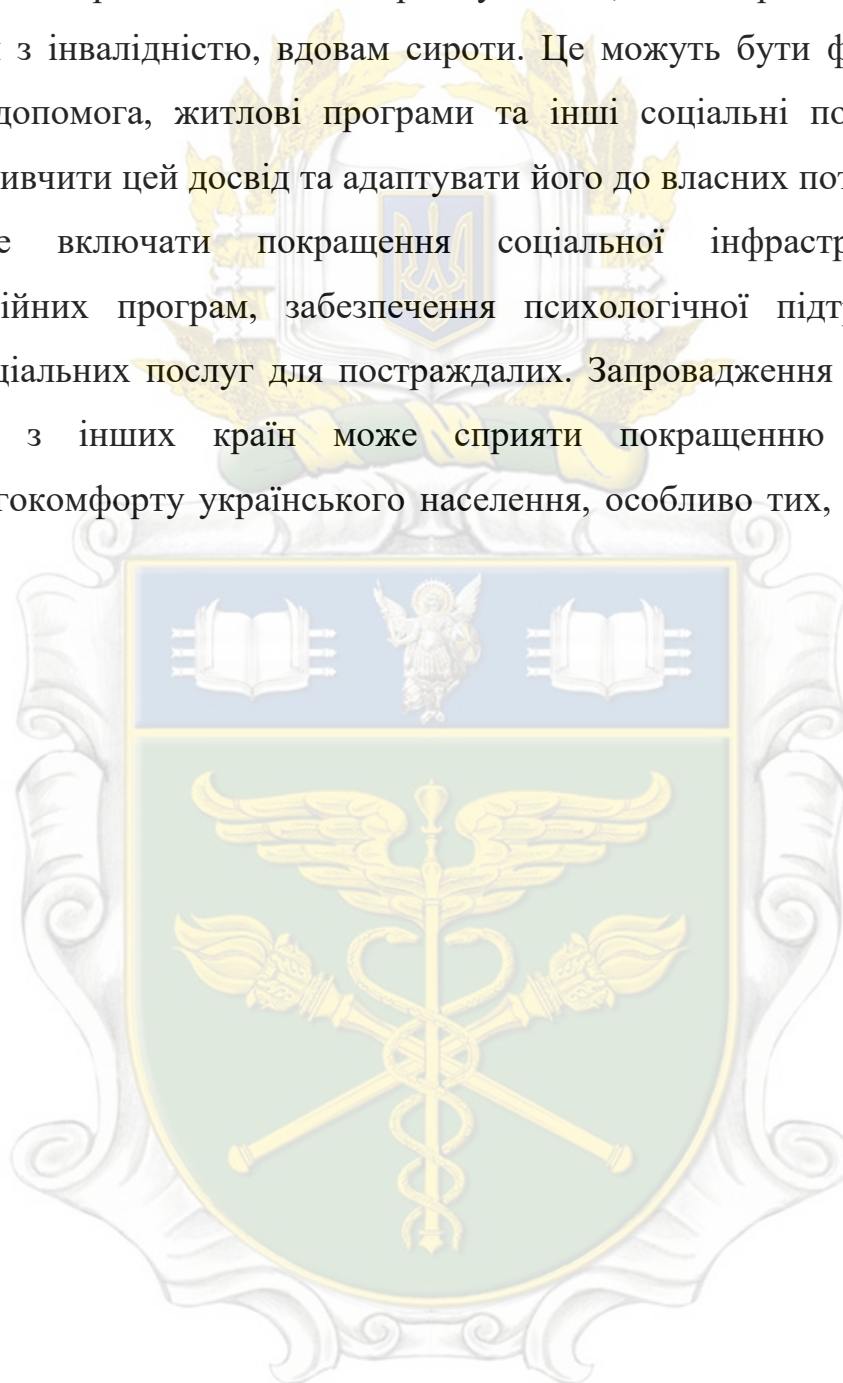
Медична допомога; Підтримка освіти; Допомога у працевлаштуванні; Кредитні Переваги;
--

Джерело: сформовано автором на основі [15]

В світовій історії є чимало прикладів для України відбудови в усіх сферах життя, в тому числі відбудови соціальної політики післявоєнного періоду. Наприклад, із закінченням Другої світової війни європейські держави відновили свою економіку за допомогою «Плану Маршала». Уряд США фінансував програму економічної допомоги країнам Європи, однак деякі отримувачі цієї допомоги також зобов'язувалися зробити внески через відповідні спецфонди. Управління фінансами було здійснено через дві спеціально створені організації: Адміністрація економічного співробітництва (ЕСА) від імені США в якості донора та Європейська організація європейського економічного співробітництва (ОЕЕС) в якості отримувача з боку Європи. Приблизно 5% загального обсягу допомоги в рамках Плану Маршалла було виділено на забезпечення функціонування управлінської організаційної структури. Закордонний досвід надання соціальних послуг, як ілюструє План Маршалла, підтверджує, що фінансова допомога та підтримка можуть сприяти значному покращенню економічного розвитку та соціального благополуччя країн. Завдяки такій стратегії план надав фінансову допомогу 16 європейським країнам, що призвело до середнього зростання їх ВВП на 33%. Промислове виробництво підвищилося на 55% (що становить 35% вище довоєнного рівня), а сільське господарство зросло на 37% (перевищивши довоєнний рівень на 11%). [25]

Отже, закордонний досвід надання соціальних послуг післявоєнний період є надзвичайно важливим для розуміння та вдосконалення системи соціального обслуговування для України в такий не легкий час. В багатьох країнах розвинутої системи соціальної допомоги відбувається неперервний процес удосконалення та розвитку соціальної політики та соціальних послуг, що дає змогу забезпечити якісну та ефективну допомогу населенню. В країнах Європейського Союзу досвідчені соціальні працівники та соціальні служби працюють з людьми, які потребують допомоги, та забезпечують їм підтримку та ресурси для самостійного

життя. Деякі країни розробляють програми для підтримки ветеранів, які повертаються до цивільного життя після війни. Це включає професійну підготовку, реабілітаційні послуги, психологічну підтримку та інші соціальні заходи. Також країни надають підтримку людям, які постраждали від війни, таким як особам з інвалідністю, вдовам сироти. Це можуть бути фінансові допомоги, медична допомога, житлові програми та інші соціальні послуги. Для України важливо вивчити цей досвід та адаптувати його до власних потреб і можливостей. Це може включати покращення соціальної інфраструктури, розвиток реабілітаційних програм, забезпечення психологічної підтримки та надання різних соціальних послуг для постраждалих. Запровадження кращих практик та інновацій з інших країн може сприяти покращенню якості життя та соціального комфорту українського населення, особливо тих, хто постраждав від війни.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У наш час, коли країна бореться за волю і права, актуальною стає тема про соціальну підтримку найбільш вразливих верств населення. Держава бере на себе новий виклик аби бути готовою до надання соціальної допомоги та підтримки в умовах військового стану, мати відповідні механізми для реагування на виклики, пов'язані зі збільшенням потреби в соціальній підтримці вразливих верств населення.

Умови та порядок надання соціальних послуг найбільш вразливим верствам населення можуть значно змінюватися в умовах військового стану, а саме:

1. Збільшений ризик: Військовий стан може створювати додаткові ризики та загрози для найбільш вразливих верств населення, таких як діти, літні люди, люди з інвалідністю, бездомні та інші. Військові конфлікти можуть призводити до зруйнування інфраструктури, переривання постачання електроенергії та води, зміни в доступі до медичних послуг та інших соціальних послуг.
2. Евакуація та переміщення: У військовому стані можуть бути необхідні евакуація та переміщення населення. Це може стати викликом для найбільш вразливих верств населення, які можуть мати обмежену мобільність, погіршену становище здоров'я або обмежений доступ до інформації та ресурсів.
3. Забезпечення основних потреб: В умовах військового стану забезпечення основних потреб, таких як харчування, проживання, медична допомога та безпека, може стати важливим завданням. Держава та гуманітарні організації повинні вживати заходів для забезпечення цих потреб усім верствам населення, зокрема найбільш вразливим.
4. Захист прав людини: Найбільш вразливі верстви населення, зокрема діти, жінки, інваліди та місцеві меншини, можуть бути особливо вразливими перед порушенням прав людини під час конфлікту.
5. Психологічна підтримка: Військові конфлікти можуть супроводжуватися стресом, травмами та посттравматичним стресовим розладом.

Найбільш вразливі верстви населення можуть потребувати психологічної підтримки та допомоги для подолання емоційних та психологічних труднощів.

6. Міжнародна допомога: У разі військового стану міжнародна спільнота може відігравати важливу роль у наданні допомоги найбільш вразливим верствам населення. Гуманітарні організації та держави повинні співпрацювати, щоб забезпечити необхідну допомогу та ресурси для найбільш потребуючих.

7. Відновлення після конфлікту: Після закінчення військового стану важливо забезпечити процес відновлення та реабілітації найбільш вразливих верств населення. Це може включати відновлення інфраструктури, забезпечення доступу до освіти, працевлаштування та інших соціальних послуг.

Узагальнюючи слід підкреслюють необхідність спрямованих зусиль уряду, громадських організацій та міжнародної спільноти для забезпечення соціальних послуг найбільш вразливим верствам населення.

Умови воєнного періоду призводять до потреби в особливому порядку надання послуг вразливим верствам населення. Така підтримка та допомога надаються в Територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) на базі якої була пройдена освітня практика. У таких складних ситуаціях, які відрізняються від мирних часів, люди можуть потребувати допомоги та підтримки. Тому Терцентр готовий забезпечувати якісні та ефективні соціальні послуги, що відповідають потребам вразливих груп населення. Головними викликами, які виникають у контексті надання соціальних послуг, є забезпечення безпеки, доступу до житла, харчування, медичної допомоги та освіти. Умови військового стану впливають на доступність цих послуг та знижують рівень життя найбільш вразливих верств населення.

Виділено наступні пропозиції щодо вдосконалення:

1. Розробка спеціальних програм і планів: Уряд повинен розробити детальні програми та плани дій з метою забезпечення соціального захисту найбільш вразливих верств населення під час військового стану. Ці програми мають враховувати особливі потреби дітей, людей з інвалідністю, старших громадян, бездомних та інших уразливих груп.

2. **Забезпечення базових потреб:** Для найбільш вразливих верств населення, таких як люди з обмеженими можливостями, діти та старші громадяни, варто створити механізми забезпечення базових потреб, таких як доступ до їжі, води, медичних послуг та проживання. Це можна здійснити через спеціальні соціальні центри, тимчасові притулки або посилення діяльності вже існуючих соціальних служб.

3. **Психологічна підтримка:** В умовах військового стану важливо забезпечити психологічну підтримку для людей, які переживають стресові ситуації, а особливо для військових, які брали участь в бойових діях. Розробка програм психологічної допомоги та консультування може допомогти найбільш вразливим верствам населення впоратися з емоційними труднощами, тривогою та травмами, пов'язаними з військовим станом.

4. **Міжнародна підтримка:** Уряд може звернутися до міжнародних організацій та донорів для отримання фінансової та технічної підтримки відновлення інфраструктури. Це може включати надання фінансової допомоги, постачання будівельних матеріалів, технологій та експертної допомоги.

5. **Розвиток мережі волонтерів:** Під час військового стану важливо активізувати роботу волонтерських організацій та створити механізми залучення волонтерів для надання соціальних послуг найбільш вразливим верствам населення. Це може включати допомогу у вирішенні побутових потреб, забезпечення транспорту для медичних візитів та допомогу у веденні побутових справ.

6. **Забезпечення доступу до освіти:** Важливо забезпечити продовження освіти для дітей, навіть в умовах військового стану. Уряд повинен забезпечити доступ до навчальних матеріалів та ресурсів для вразливих дітей, які можуть бути відокремлені від основних шкіл.

7. **Сприяння соціальній реінтеграції:** Після закінчення військового стану важливо забезпечити підтримку найбільш вразливих верств населення у процесі соціальної реінтеграції. Це може включати надання підтримки у пошуку роботи, підприємницькому розвитку та професійній підготовці.

8. Участь громадськості: Важливо включати громадськість у процес прийняття рішень щодо відновлення інфраструктури. Залучення громадських організацій, місцевих жителів та зацікавлених сторін може сприяти більшому розумінню потреб та пріоритетів та забезпечити більш ефективне відновлення.

Загальна мета таких пропозицій полягає в забезпеченні доступу до необхідних соціальних послуг для найбільш вразливих груп населення в умовах військового стану. Враховуючи їх особливі потреби та захист прав, такі заходи сприятимуть підтримці і покращенню життєвих умов цих груп і зменшенню негативного впливу військового конфлікту на них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про підвищення соціального захисту найбільш вразливих верств населення: Постанова Кабінету Міністрів України № 1381 від 28 грудня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1381-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.04.2023).
3. Про соціальні послуги із змінами і доповненнями, внесеними Законами України: Закон України від 16 листопада 2021 року N 1875-IX, від 14 квітня 2022 року N 2193-IX <https://ips.ligazakon.net/document/T192671> (дата звернення: 07.04.2023).
4. Про соціальні послуги класифікація соціальних послуг: Закон України від 2019, № 18, ст.73 URL: <https://tairovskagromada.gov.ua/news/1636537447/> (дата звернення: 07.04.2023).
5. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 07.04.2023).
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Закон України (законопроект за реєстр. №7201).
7. Про організацію надання соціальних послуг: Постанова КМ від 1 червня 2020 р. № 587 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>
8. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16 грудня 1993 р. *Верховна рада України*. 1994. № 4
9. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 р. *Верховна рада України*. 1992. № 15.

10. Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни, Закон України № 1603-IV2004 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1603-15#Text> (дата звернення: 07.04.2023).
11. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>(дата звернення: 07.04.2023).
12. Розвиток та забезпечення надання соціальних послуг на рівні громади: роз'яснення для керівників органів місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства: Міністерство соціальної політики України Вих. № 18314/0/2-20/57 від 29.12.2020 с. 16 URL: <https://pidgorodne.otg.dp.gov.ua>
13. Міністерство соціальної політики України. Соціальні послуги URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Socialni-poslugi.html> (дата звернення: 07.04.2023).
14. Міністерство соціальної політики України: офіційний сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 07.04.2023).
15. Інформаційна довідка щодо функціонування у різних державах міністерств у справах ветеранів URL: <http://www.usva.org.ua> (дата звернення: 07.04.2023).
16. Астапова Т. О., Амосова Л. В. Local government as an institution of civil society in European countries Публічне управління XXI століття : Світові практики та національні перспективи: зб. тез XVIII Міжнар. наук. конгресу, 26 квіт. 2018 р.Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2018. С. 561-563.
17. Бук М. О. Правове регулювання соціального обслуговування осіб з інвалідністю в Україні: автореф. дис. ... к. ю. н. : 12.00.05 - Трудове право; право соціального забезпечення. 2020
18. Богдан Т. «Війна і державні фінанси: скільки потрібно грошей на відновлення і де їх брати», журнал «Українська правда» листопад 2022р. URL: www.epravda.com.ua
19. Гафарова К. Е. Глобальна трансформація системи соціальних послуг : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02. К., 2011. 20 с.: рис., табл. укр. с.б.

20. Глоба О.Є. Аналітичні центри як суб'єкти дослідження публічної політики: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.01. Д., 2019. 18 с.
21. Глухова Г. В. Механізми реалізації державної політики соціальними службами: досвід зарубіжних країн для України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Л., 2017. 21 с.
22. Горин В. П. Перспективи заснування суверенного фонду добробуту в Україні у контексті реагування на новітні виклики суспільному добробуту: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Т., 2020. с. 109-116.
23. Дудінська Г., юристка програми "Радник", експертка з прав людини, публікація 17.01.2020р. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12073> (дата звернення: 07.04.2023).
24. Європейська соціальна хартія (переглянута): Міжнародний документ від 03.05.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2007 р. № 51. С. 2096.
25. Железняк Я. «Відновлення України після війни: 5 прикладів успішних «налаштувань» донорської допомоги» дата публікації 24 червня 2022. URL: <https://lb.ua/economics> (дата звернення: 07.04.2023).
26. Жук О. Фінансовий механізм системи соціального захисту населення України. *Світ фінансів* 2018. №2 (51) с.62-71
27. Замогильний А. Г. Взаємодія державної влади і державного управління (історико-теоретичний аспект) : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. К., 2020. 20 с.
28. Ковалевська О. П. Концепція формування і розвитку ринку житла в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 8. URL: <http://nbuv.gov.ua> (дата звернення: 07.04.2023).
29. Коленіченко Т. І. Науково-методологічні підходи соціальної реінтеграції ветеранів гібридної війни: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. К., Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. 2021. Вип. 14-15. С. 70-74.

30. Котвіцька А. А. Фармацевтична енциклопедія URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua> (дата звернення: 07.04.2023).
31. Лафазан Ю. О. Адміністративно-правові засади функціонування підрозділів зв'язків з громадськістю органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2016. 20 с.
32. Макаренко О. М. Державне управління пенсійним забезпеченням осіб похилого віку в Україні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Х., 2019. 19с.
33. Максименко Г. В. Деякі закономірності розвитку сфери послуг в соціально орієнтованій економіці (порівняльний аналіз) : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01. К., 2018. 18 с.
34. Малюга Л. Ю. Проблеми адаптації законодавства України у сфері соціального захисту до законодавства Європейського Союзу. *Науковий вісник Херсонського університету*. Серія «Юридичні науки». 2017. Випуск 2. Том 1. С. 128
35. Малюга Л.Ю. Сучасні тенденції розвитку адаптації соціального Законодавства до європейського законодавства як складової частини процесу інтеграції України до ЄС. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С.213
36. Мінняло М. П. Особливості процесу децентралізації у Миколаївській області. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2019. Вип. 1 (101). С. 31-38 .URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle>
37. Писаренко Г.М. Адміністративні послуги в Україні: організаційно-правові аспекти : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. О., 2019. 20 с.
38. Рожкова Ю.А. Громадянське суспільство і особистість: форми взаємодії : автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03. Донецьк, 20013. 16 с.
39. Сіверін В. І. Адміністративно-правові засади надання дозвільних послуг суб'єктами публічної адміністрації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Х., 2019. 19 с.
40. Самойленко Н.А. Сучасний стан соціального захисту населення в Україні. *Молодий вчений*. 2018. №11(63) С.476-479

41. Стефанків О. М., Данилишин В. І. До проблеми пошуку ефективних механізмів планування та здійснення соціальних видатків у реалізації соціальної політики держави. *Ефективна економіка*. 2019. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7192> (дата звернення: 07.04.2023).

42. Татаренко О. В. Державне управління та адміністрування у соціальній сфері на національному та регіональному рівні в умовах воєнного стану в Україні та у післявоєнний час. Липень 2022р. с. 37

43. Теплова Н. А. Державне управління процесом соціалізації людей з особливими потребами : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Х., 2010. 20 с. укр. с.6

44. Харченко Н.М. Методика вимірювання та досвід аналізу бідності в сучасній Україні : Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.02. К., 2019. 19 с.

45. Цумаєва А.С. Державне управління соціальним захистом населення в умовах ринкової економіки: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03; Приазов. держ. техн. ун-т. Маріуполь, 2018. 260с.

46. Шубна О. В., Денисова Ю. В., Санчич О. С., Марильова А. В. «Новітні методи удосконалення системи надання соціальних послуг в Україні» *Економічний вісник Донбасу* 2020, № 3(61), С. 213